

„Program prevencije“ Međunarodni kongres zemalja Alpe Jadran na temu: Deset godina kasnije – društvena skrb za odgoj, obrazovanje i socijalnu sigurnost osoba s posebnim potrebama, 18.–20.10.2000. Portorož, Slovenija

MODEL PREVENCIJE ŠKOLSKOG NEUSPJEHA I STRUČNE POMOĆI DJECI U INTEGRACIJI S ORIGINALNO IZRAĐENIM DIDAKTIČKIM MATERIJALOM

Ključne riječi: prevencija, školski neuspjeh, djeca s teškoćama u razvoju, didaktički materijal

Jadranka Bačurin, Verica Krajnović, Mirjana Dobrojević, Marina Robotić

ABSTRACT

Learning disabilities and other difficulties in child's mental development are frequently diagnosed for the first time at the age of 6, at the last medical exam just before primary school. In our opinion diagnosing the learning (and other) disabilities must be done far earlier in the child's life. Today, children attending pre school institutions, learn number and letters and they are trained for writing, but there is not systematical diagnosing of problems in child's development. Also, at preschool institutions, there is not systematical care and correction of such difficulties. If the problems exist the result is often failure in primary school.

The goals of this project are: preventing of child's school failure; estimation and stimulation of child's abilities and skills; overcoming difficulties; tracking of child's progress; giving instruction to child's teachers and parents.

The target group in the beginning will be all preschool children in Velika Gorica which are included in some kind of pre school education. In project team are included four special educators and one administrative person.

SAŽETAK

Teškoće kod djece najčešće se dijagnosticiraju na liječničkom pregledu prije prvog razreda. Smatramo da se dijagnosticiranje ovih teškoća mora i može početi puno ranije.

Djeca su obuhvaćena malom školom prije polaska u prvi razred, rade se predvježbe za pisanje, uče se brojevi i slova, ali nisu obuhvaćena sistematskim dijagnosticiranjem motoričkih, perceptivnih i govornih sposobnosti. Ne provode se sistematske korekcije teškoća već prije odlaska u školu. Te teškoće često rezultiraju školskim neuspjehom, poremećajima u ponašanju i sl.

Cilj nam je procjena sposobnosti djeteta, poticanje djetetovih sposobnosti kroz neposredan rad, prevladavanje teškoća, praćenje napretka, instruktivna pomoć odgajatelju, nastavniku i roditelju.

U početku ovim programom bila bi obuhvaćena djeca iz svih predškolskih ustanova u Velikoj Gorici uključena u rad male škole. U provođenje ovog programa bili bi uključeni defektolozi svih profila, stručno osoblje zaposleno u vrtićima i školama koje rade s tom djecom.

UVOD

Teškoće kod djece najčešće se dijagnosticiraju na liječničkom pregledu prije prvog razreda. Smatramo da se dijagnosticiranje ovih teškoća mora i može početi puno ranije.

Djeca su obuhvaćena malom školom prije polaska u prvi razred, rade se predvježbe za pisanje, uče se brojevi i slova, ali nisu obuhvaćena sistematskim dijagnosticiranjem motoričkih, perceptivnih i govornih sposobnosti. Ne provode se sistematske korekcije teškoća već prije odlaska u školu. Te teškoće često rezultiraju školskim neuspjehom, poremećajima u ponašanju i sl.

Obraćajući se relevantnim stručnjacima u vrtićima, osnovnim školama uvjerali smo se u potrebu primjene rane dijagnostike djece kao prevencije školskog neuspjeha. Naročito je velika potreba izrade individualnih programa i edukacije odgajatelja i učitelja u njihovoj izradi.

Mali broj defektologa u osnovnim školama, veliki broj djece s kojima direktno rade i profesora kojima daju konzultativnu pomoć ne daju mogućnost djeci s teškoćama da se dovoljno bave s njihovim problemima.

Na području grada Velika Gorica, oko 400 djece predškolske dobi predviđeno je (godišnje) za polazak u "malu školu". Dakle, nisu do tad pratili organizirani odgojno - obrazovni program u vrtiću. Skupine su velike, broj sati je mali. Realizacija programa je prepuštena umješnosti odgajatelja.

U Velikoj Gorici 1700 djece pohađa vrtić. Od tog broja 25% (425) djece treba pomoć zbog učestalih poteškoća u razvoju, odgojno - obrazovne zapuštenosti, poteškoća u govoru i glasu, poteškoća na planu vizualno - motoričke percepcije ili su djeca s prisutnim rizičnim faktorima tijekom trudnoće i u ranom razvoju. U vrtiću su zaposlena su samo dva prof. defektologa i dva psihologa, koji bi trebali ispitivati sposobnosti djece i korigirati poteškoće.

U osnovnim školama na području Velike Gorice zaposlena su dva profesora za savladavanje poteškoća u učenju i jedan za poremećaje u ponašanju. Njihova je zadaća pomoć djeci s poteškoćama koja bi se trebala integrirati u redovni školski sustav. Po prilagođenom programu radi oko 110 učenika. Prilagođeni programi funkcioniraju u razrednoj nastavi bolje nego u predmetnoj, jer učenici s poteškoćama mogu i sljedeći sat nastaviti raditi isti zadatak. U predmetnoj nastavi učitelj ima manje vremena za takvog učenika.

Prema podacima dobivenih od defektologa s terena najučestalije su govorne poteškoće u predškolskoj dobi i iznose 35%. Od toga je 30% odnosi na poremećaja izgovora glasova (dyslalia) i 5% ostalih govornih poteškoća. U OŠ. na poteškoće izgovora se nadovezuju poteškoće čitanja i pisanja, kojih ima 20 - 40% u prvim razredima; mucanje 3%; disfazija i afazija 5%.

U Centru za odgoji i obrazovanje djece i mladeži koji se nalazi na ovom području gdje su smještena djeca s MR i utjecajnim teškoćama, koja dolaze u ovu ustanovu nakon vrtića ili iz redovne OŠ gdje su pohađali nastavu prema prilagođenom planu, u najvećoj su mjeri zastupljena dyslalia 53,2%, poteškoće čitanja i pisanja 45,4%, nedovoljno razvijen govor 41,5% , balbucies 15,6%, rinolalia 11,6%, mutizam, poremećaj tempa i nerazvijen govor 5,2% učenika.

Navedene poteškoće su pokazatelji potreba, a ujedno i najbolje obrazloženje istih.

ŠTO ŽELIMO UČINITI OVIM PROGRAMOM ?

U budućnosti želimo pomažući posebice ruralnom području (okolnim selima) u dijagnostici i otklanjanju problema koji bi uzrokovali kasniji školski neuspjeh, a potom obuhvatiti svu populaciju djece u malim školama na cijelom području Velike Gorice. Želimo da ovakav način prevencije počne u svim sredinama i postane dio sistematskog praćenja i pomoći djeci u svladavanju teškoća i prije nego krenu u osnovnu školu.

OPIS PROGRAMA:

- Zbog urođenih i stečenih teškoća, te nedovoljno poticajnih razvojnih uvjeta može doći do zaostajanja djeteta u razvoju. To se manifestira kroz kašnjenje u motoričkom, perceptivno i govornom razvoju. Ukoliko se pravovremeno ne djeluje sa poticajnim i korekcijskim programima, tijekom školovanja dolazi do teškoća u usvajanju čitanja i pisanja i zaostajanja za vršnjacima u usvajanju školskog gradiva.
- **Opći cilj** ovog programa je pravovremeno pružanje stručne pomoći djeci, radi prevencije školskog neuspjeha.

Potciljevi su:

- procjena sposobnosti djeteta
  - poticanje djetetovih sposobnosti kroz neposredan rad
  - prevladavanje teškoća
  - praćenje napretka
  - instruktivna pomoć odgajatelju, nastavniku i roditelju
- Kako bi se takve teškoće pravovremeno otkrile trebalo bi obaviti preventivna ispitivanja dječjih sposobnosti najkasnije godinu dana prije polaska u školu. Za to trebamo instrumente za procjenu sposobnosti s utvrđenim normama didaktičkog i primjereni ispitni materijal. Za tu svrhu izradili smo didaktički materijal "Procjena i poticanje motoričkog, perceptivnog i govornog razvoja". On nam omogućava praćenje napredovanja djece i lakšu izradu individualnih programa. Njihovo napredovanje pratilo bi se i u prvom razredu osnovne škole. Ponovno testiranje provelo bi se u drugom razredu.
  - U ovaj projekt bit će uključeni defektolozi većinom s područja Velike Gorice - to će biti prof. logopedi, profesori s usmjerenjem mentalna retardacija, poremećaji u ponašanju, socijalni pedagozi, psiholozi. Stručnjaci će obavljati ispitivanje djece i izrađivati individualne programe. Vršit će se po potrebi rad s roditeljima i stručnjacima s kojima se susreću u daljnjem školovanju. Procjena će se odvijati u vrtićima u Velikoj Gorici i okolnim selima i traje sa svakim djetetom oko 1,5 sati (odvija se u tri termina).
  - Korist od ovog projekta je višestruka. Pravovremenom dijagnostikom preveniramo školski neuspjeh. Izradom individualnih programa pomažemo odgajateljima, a potom učiteljima da pravilno pristupe, procjene teškoće i na njima više porade. Djeca će brže svladati gradivo i izjednačiti se s ostalima u razredu.
- Djeca će biti pripremljenija, a roditelji i učitelji educirani za rad i pomoć djeci s teškoćama. Dobiveni rezultati poslužiti će kao doprinos standardizaciji istih materijala, što će biti značajan znanstveni i praktični doprinos odgoju i obrazovanju djece, a posebno djece s teškoćama u razvoju.
- Učinak mjerimo usporedbom dobivenih rezultata na početku i na kraju ispitivanja. Pratiti ćemo njihove pomake ili eventualna zaostajanja u radu. Usporedit ćemo uspješnost testirane djece s kontrolnom grupom djece koja nisu testirana ovim materijalom uspoređujući školski uspjeh eksperimentalne i kontrolne grupe.
  - Rezultati će se permanentno pratiti, evaluirati i statistički obraditi. Rezultate ćemo publicirati u stručnim časopisima, radi teoretskih spoznaja i praktičnog značenja.

FAZA	NOSITELJI AKTIVNOST	KORISNICI PROGRAMA	SADRŽAJ	VRIJEME TRAJANJA	PRIMARNA PREVENCIJA	SEKUNDARNA PREVENCIJA
Preliminarna Ispitivanja	Defektolozi	Djeca prije polaska u malu školu	-procjena motoričkih, perceptivnih i govornih sposobnosti -procjena sposobnosti za usvajanje čitanja i pisanja	2 mjeseca	- definiranje uzroka teškoća - upoznavanje roditelja na postojanje teškoća	- rana dijagnostika - pravovremena stimulacija slabije razvijenih sposobnosti - prevencija školskog neuspjeha
Poticanje razvoja slabije razvijenih sposobnosti	Defektolozi Odgajatelji Psiholozi	Djeca polaznici male škole koja su u preliminarnom ispitivanju pokazala na određenim područjima slabije razvijene sposobnosti	-izrada individualnih programa -provođenje programa	8 mjeseci	- educiranje drugih stručnjaka i roditelja - pozitivan odnos prema djeci s teškoćama	- suradnja stručnjaka pri izradi individualnih programa - uključivanje djece s teškoćama u programe male škole - prevladavanje teškoća - savjetovalište za roditelje
Retestiranje prije polaska u školu	Defektolozi	Djeca polaznici male škole	-Uspoređivanje dobivenih rezultata na području motorike, percepcije i govora - procjena usvojenosti čitanja i pisanja	1 mjesec	- praćenje napredka - uočavanje zaostajanja u razvoju nekih sposobnosti - po potrebi izrada novih individualnih programa	- uključivanje u posebne programe djece s većim teškoćama - prevencija školskog neuspjeha
Praćenje i pomoć djeci u integraciji	Defektolozi Učitelji Pedagozi Psiholozi	Učenici prvog razreda	- izrada individualnih programa - provođenje programa	10 mjeseci	- predavanja za djecu, nastavnike i roditelje - sudjelovanje djece s teškoćama u redovnom nastavnom procesu	- uočavanje važnosti timskog rada - redovita izrada individualnih programa i njihovo provođenje - aktualiziranje problematike
Retestiranje	Defektolozi	Učenici drugog razreda	- procjena motoričkih, perceptivnih i govornih sposobnosti - procjena usvojenosti čitanja i pisanja	1 mjesec	- usporedbom dobivenih rezultata procjenjujemo i pratimo razvoj djetetovih sposobnosti - izrada adekvatnog individualnog programa	- redovita evaluacija individualnih programa - savjetovališni rad s roditeljima
Obrada i interpretacija rezultata	Defektolozi uključeni u program	Sva djeca obuhvaćena programom	Analiza prikupljenih podataka	3 godine	- procjena uspješnosti programa - mogućnost uspoređivanja podataka - analiziranje problematike	- standardizacija didaktičkog materijala - potvrda potrebe programa prevencije - publiciranje podataka

DIDAKTIČKO - DIJAGNOSTIČKI MATERIJAL (način upotrebe materijala i njegova obilježja)

Rad s djecom s teškoćama u razvoju zahtjeva sveobuhvatni pristup, uz primjenu odgovarajućeg dijagnostičkog i didaktičkog materijala. Stručnjaci u direktnom radu (u vrtićima, školama, zdravstvenim ustanovama, specijalnim centrima) nailaze na nedostatne ili neprimjerene materijale.

Skupina autora Krajnović, Bačurin, Dobrojević, Repač, Robotić, slijedom tih spoznaja izradila je 1998. godine originalni materijal za procjenu i poticanje perceptivno - motoričkih i govornih sposobnosti. Motiv su bili rezultati istraživanja provedenog u školskoj godini 1996/97. u Centru za odgoj i obrazovanje djece i mladeži Velika Gorica, na uzorku od 144 učenika s teškoćama u razvoju.

Rezultati provedenog ispitivanja su ukazali da djeca s posebnim potrebama, osim sniženog intelektualnog funkcioniranja, imaju teškoće koncentracije i pažnje, prostorne orijentacije, raščlambe i povezivanje glasova, percepcije, vidno – motoričke koordinacije. Ti rezultati bili su glavna okosnica za izradu zornih, primjerenih i dobro strukturiranih materijala. Oni će omogućiti dijagnosticiranje problema i olakšati izradu individualnih programa. Izrađujući ovaj didaktički materijal objedinili smo znanje i iskustvo iz edukacijsko - rehabilitacijskih znanosti, s najnovijom računalnom tehnologijom.

Materijali se sastoje od tri cjeline praćene s 224 plastificirane, lagane, savitljive slike u boji (A5 formata), obrazaca za evidenciju i sistematizaciju podataka i radnih listova s ponuđenim mogućnostima primjene. Mogu se koristiti kao cjeline, u segmentima ili prema individualnim potrebama. Sadržajno obuhvaćaju područja važna za skladan razvoj dječjih sposobnosti na razini postignuća od 3 do 8 godina :

I. PROCJENA I POTICANJE MOTORIČKOG I PERCEPTIVNOG RAZVOJA

Opća motorika tijela; slušna percepcija; vidna percepcija (vidno razlučivanje, vidno pamćenje, vidno prostorna orijentacija).

II. PROCJENA I POTICANJE GOVORNOG RAZVOJA (GLAS, SLOVO, RIJEČ, REČENICA)

Pokretljivost govornih organa; izvođenje glasova, oponašanje i početna tvorba glasova; izgovor glasova; izgovor složenih riječi; razlikovanje i imenovanje glasova; dopunjavanje i oblikovanje rečenica; raščlamba i povezivanje glasova; procjena i usvajanje pojmova; obrasci (dijagnostički list, logopedsko praćenje).

III. PROCJENA ČITANJA I PISANJA

Spremnost za čitanje i pisanje; raščlamba i povezivanje glasova; čitanje i pisanje.

Ovaj materijal pomoći će utvrditi teškoće, pomoći u izradi individualnog programa, ukloniti ili smanjiti teškoće, u svrhu prevencije školskog neuspjeha.

Koristiti se njime mogu: odgajatelji u predškolskim ustanovama, učitelji osnovne škole (redovni programi, prilagođeni programi), defektolozi u redovnim i posebnim školama, logopedi, psiholozi, pedagozi, roditelji koji žele djeci dati dodatni poticaj u razvoju.

ZAKLJUČAK

Pravovremenim dijagnosticiranjem problema i njegovim rješavanjem prije polaska u školu doprinosimo prevenciji školskog neuspjeha. Ovakav model prevencije provediv je u svim sredinama jer angažira postojeće potencijale, ujedno ih educira za rad s djecom s teškoćama u razvoju, pomaže roditelju i djetetu da razumiju problem i da ga rješavaju. Primjenjivao bi se adekvatan, za to izrađen didaktičko - dijagnostički materijal, koji bi nakon standardizacije bio pouzdan materijal za dijagnosticiranje motoričko – perceptivnih i govornih sposobnosti.

Stalnom aktualizacijom ove problematike pokušavamo premostiti barijere nastale nepovezanošću predškolskog odgoja i osnovno školskog odgoja te povezati stručnjake, udružiti njihove snage u povećavanju osjetljivost na teškoće i potrebe njihovog što ranijeg rješavanja.